

SZOKOLAY SÁNDOR

Elfogult hangú vallomások Kodály Zoltán jelentőségéről

A „kis nemzetek” élete a történelem során gyakran a „nagyobb erők” függőségébe került. A Hit a Nemzettel „történelmi szorultságokban” kovácsolódt össze. Kodály legnagyobb érdemének tartom, hogy nemzete művészi és emberi szószólója lett, mert nem érte be „csak” művészi sikereivel. Őt a „népét ostorzó” Ady ikerpárjaként is számon tarthatjuk. E kérdéseket persze nem a művészet „időszerűsíti”, hanem maga a „történelem.”. Ettől vált Kodály emberi-művészi és erkölcsi példaképemmé. Szigorú, szűkszavú ember volt. Számára a Hit és Haza egymástól függetlenül is szent fogalomnak számított. Úgy vélekedett, hogy ideje lenne a Népnek „visszaadni” azt, amit tőle kaptunk! Addig csak mormolom magamban Kodály kis kánonját: „Magyar magyart ront-rontja, kár! Bár több esze volna már!”

Bartók és Kodály példaképe sose halványult bennem. Sőt, Liszt mélyebb megismerésével gazdagodott is. Valóban: próbálok belőlük új erőt meríteni...

Németh László – egyik legmorálisabb példaképem – mondta: „mi lesz, ha ide hiába jönnek nagyjaink?” Válasza: „majd elveszi tőlünk az emberiség!” – Nehogy így járjunk!

Kodályt életem meghatározó példaképének tekintetem már a kezdet kezdetén, zeneakadémista koromban. Akkor népzenét nála tanultam. Vele először Békéstarhoson találkoztam, s ez meghatározta egész életemet. Ott a Tanár úr a világ legtermészetesebb embereként érezte jól magát, s nem is emlékeztetett a budapesti távolságtartó magatartására! Mindenkit rendkívüli erőfeszítésekre ösztönzött a reá bízottak közül. Bizonyos, hogy a kodályi elvek békéstarhosi élmény-iskolája lehetett e szerencsés találkozás forrása. Olyanná vált számomra, mintha növendéke lettem volna. Persze csak jelképesen, mert nem tőle tanultam zeneszerzést. Kompozíciós munkáinak csodálója voltam. Poeta doctus volt! Nagyon sokat tanultam Bartók és Sztravinszkij világából is! De Kodály hitéből és bölcsességéből merítettem a legtöbbet.

Életem meghatározó élményei formálták tanulóéveimet. Szerencsémre legtöbbször a szigorú példaképeim váltak hasznomra. – Ezért is tudott emlékezetemből kitörölhetlenné válni Kodály Schumann-idéző tanácsa: „olyanokkal barátkozz, akik többet tudnak nálad.” A Zeneakadémia 1953. évi tanévzáró beszédében ez is elhangzott (nehéz történelmi időszakunkban), később a „Ki a jó zenész?” címen megjelent könyvecskében vált híressé. – Ő az 50-es években így próbálta a „teljes életigény” felé terelni érdeklődésünket.

Alakja az idő múlásával sem halványult, napjaink egyre időszerűbbé teszik mérhetetlen igényű alakját és üzenetét! Elevenen él bennem a zeneakadémiai tanár, a bölcs és mindig okkal elgondolkodtató, meghitt tanácsadónk, vagy a nemzet sorsáról bátran szóló,

Ady ostorát kíméletlenül csattogtató intelmes életműve, már nevének kimondásával is tiszteletet ébreszt, Méltóságot, Komolyságot, Szigorúságot, Összeszedettséget és Lényeglátást! Személyisége a legmagasabb műveltséggel párosult, Hite, jelleme, szókimondásának keménysége, szűkszavú tömörsége, mélységes líraisággal s káprázatos emlékező tehetséggel ötvözött tette korának Fenomén alakjává! A Teljes Élet legkivételesebb példája volt! Összefoglaló életműve a leggazdagabban kidolgozott huszadik századi zenét teremtette meg. Az sem igaz, hogy nem kísérletezett. Palestrinát, Bachot magába szívó klasszikus igénye a legnagyobbak közé emelte! Építménye tömör, a fanyalgók foga elvászik tőle, s karakterérzéke és lírai mélysége még sok felfedeznivalót tartogat utódainknak. Először mint kisdíák a negyvenes évek végén Tarhoson – gyermekkorunk paradicsomában, a tarhosi parkban, a réten rögtönzött kórus hangversenyünkön bámultuk a legendás híri Kodályt! Gulyás György, a tarhosi iskola megalapítója, az elsők között mutatott példát arra, hogy miképpen lehet a gyakorlatban megvalósítani azt, amit Kodály megálmodott.

Magam is szolmizáltam neki, és házi „szolfézs-versenyünkön” díjat nyertem... Dediált kotta volt a jutalom! Kodály kórusművei voltak az első zenei élményeim is, Kodály és Bartók műveivel előbb ismerkedtem, mint bármelyik klasszikussal... A zene tisztasága és csengése mellett az ízes népi szövegek is mélyen belém ivódtak. Költői szimbolikájuk egy életre gyökeret vert bennem. Ez a művészet – azóta is érzem-, a fantázia, a művészi érzék, a hangfestés ABC-jét adta, a magyar lélek szimbólumainak tárházát! Bartók és Kodály a népi művészetben rejlő felbecsülhetetlen gazdagságot klasszikus magasságba emelte: lelki táplálékká gyúrta, közkinccsé tette! Kodály maga mondja: „a zene lelki táplálék és semmi mással nem pótolható!” Kodály nagy elismeréssel nyilatkozott Tarhosról 1954-ben: a Ki a jó zenész? tanulmányának zárószavában ezt írta: „A segíts máson, azzal magadon is segítsz!”-tudata eddig legjobban Békéstarhoson fejlődött ki! Kodály igazát, ha érezné korunk, ma egy boldogabb Magyarországon élénk.

Ifjabb generációhoz tartozó kollégáim mondogatták rólam jó adag malíciával: a Szokolay magyarkodik, meg folyton kodálykodik. – Megátalkodott vénember lennék, vagy csak az alkalom kényszerít, de újra csak kodálykodni fogok. – Félrerakva a tréfát – megvallhatjuk – a kultúrateremtő Kodály Zoltán lebírta a megállíthatatlan időt, amely minden nappal értékesebbé teszi életművét! Nem cifrázom, mert közismert a drága tanár úr szűkszavúsága. *Két* szó csak olyan kivételes esetben hagyta el száját, ha *egy* nem volt elég mondandója közlésére. Ilyen „kivételes alkalom” volt, amikor azt mondta: „zene nélkül nincs teljes ember”.

A buzgó muzsikus utódok, – köztük magam is – közhellyé koptattuk a gondolatot. Jelzavunk volt az elmúlt évtizedekben, amikor egyre inkább szembesülnünk kellett azzal a riasztó jelenséggel, hogy az oktatáspolitikai csaknem zene nélkül képzelel el az ifjúság nevelését. A *teljes emberré nevelés* koncepciójáról meg már szó sem esett. A XXI. század hajnalán bekövetkezett a gyalázat: Kodály neve nem szerepelt az alaptanterv zenei nevelésről szóló fejezetében. Megkockáztatom a kijelentést, nevével nem csak a zenei nevelést kellett volna fémjelezni.

Kodály pedagógiája, élete, személyes példája olyan *szegletkő*, amelyre generációk általános nevelését, oktatását, képzését építhetnénk. – Feltételes módban, sajnós. – Zeneszerzői életműve világszerte diadalútját járja, de pedagógiai, ember- és nemzetnevelő életművét a XX. században felejtettük. Pedig jelenünkben a kiművelt emberfő, a teljes

életet élő ember egyre égetőbben hiányzik. Nem csak hazánkban, hanem civilizáció-szerte. Hogy korszerű is legyek: globális betegségről van szó.

Nem lehet elmélkedésem feladata a jelenség alapos elemzése, az okok és okozatok összefüggéseinek taglalása. Mégis nehéz megállnom, hogy ne kárhoztassam néhány kérészetlen szóval a modern kor egyik „vívmányát”, a kételkedés és tagadás szellemét, ami vitathatatlanul fontos, szükséges, de ne legyen egyedüli, domináns.

Tagadni, nemet mondani az óvodás is tud. Fakultáció, specializálódás... Apró és még apróbb mikrorészletekben tökéletesítjük magunkat. Nem is baj ez, ha közben még látjuk a fától az erdőt. Aki csak egy vékony szeletet vizsgál a teremtett világból, bizonyára sok érdekeset tapasztal, de legalább annyit el is mulaszt. Mi tagadás, a szakbarbárság, szakmai „együgyűség”, egyoldalú szemlélődés tőlem sem idegen. Mégis gyengéimmal együtt állandóan jelen van bennem az igény a fejlődésre, a megújulásra, a tisztulásra. Az az érzésem, hogy ez csak részben velünk született adottság. Ezt az igényt mi Kodálytól tanultuk. Tarihosi éveimtől a mester haláláig két csodálatos évtized adatott, hogy követőjévé váljak és az is maradjak.

Mi, akik közelebről, vagy távolabbról Kodály-tanítványok voltunk, életfogytiglan tanulásra ítéltettünk! Nehéz manapság érzékeltetni, mit jelentett az ötvenes évek elején a Zeneakadémiára kerülő fiatalnak az, hogy ott nem csak zenére tanították. Kodály vallotta, hirdette, hogy test, szellem és lélek egymástól elválaszthatatlan, együtt alkotják az embert, egyiket sem hanyagolhatjuk el a másik rovására. Ő maga rendszeresen úszott, sétált a hegyekben. Nagy kitüntetés volt, ha valaki sétájára elkísérhette. Ott aztán a kemény sziklamászás mellett szó esett olyan dolgokról is, amilyenekről a főiskolán nem, mivel ott a falnak is füle volt. Az iskolákba a színvonalas, élményt adó énekórákon kívül tornatermet és uszodát is álmódott. A magas színvonalú, elsősorban humán irányultságú oktatást alapkövetelménynek tartotta. A latin, sőt az ógörög nyelv tanulmányozását sem sorolta a luxus kategóriába. A modern idegen nyelvek ismeretében nem ismert tréfát. Csak az maradhatott meg a közelében, aki megfelelt a hihetetlenül magasra állított mércének, és hajlandó volt kapott talentumaival a legjobban gazdálkodni. Szigorú szeretete elvárások, követelések, bírálatok halmazának látszhat egy mai liberális szellemű iskolában. Saját évtizedes pedagógiai tevékenységem távlatából visszatekintve nem kétséges, hogy amit tett, jól tette. Tőle tanulhattunk a legtöbbet.

A kodályi életmód, oktatás, nevelés – enyhén szólva –, nem harmonizált a kor kultúrpolitikájával. „Pártunk és kormányunk” érezte nemtetszését, de mesterünket ez sem akadályozhatta abban, hogy szellemi és testi fejlődésünk alakítása mellett lelkünket is megérintse. A hajdani bencés diákról mindenki tudta, hogy gyakorló katolikus. Szakrális művei az életmű legfényesebb ékkövei. Nádasi Alfonz nemcsak azért kereste fel rendszeresen, hogy a klasszika filológia területén görög és latin szövegeket tanulmányozva kalandozzanak. Alfonz atya éveken át gyóntatója, hitbéli vezetője volt Kodálynak. Ez a tüneményes bencés szerzetes, közkeletűbb nevén Fonzi bácsi e találkozásokat naplójában örökítette meg, amely nem sokkal halála előtt *Mire emlékezett Kodály* címmel könyv formájában is megjelent. Különös örömet, kicsit lelki elégtételt jelentett nekem e könyv olvasása. Kodály lelkének legbenső titkait magában őrizte. Természetesen sejtettem, hogy sziklaszilárd erkölcsének, kifogástalan etikájának alapja a Könyvek Könyve. A szakrális művek sem azért születtek, mert a komponista irodalmilag értékesnek, dramaturgiai alkal-

masnak talált bizonyos bibliai vagy egyéb szövegeket. Saját lelki épülését, előadóinak és hallgatóinak spirituális tanítását szolgálták ezek a zenék. Lapozzuk csak végig például a *Jézus és a kufárokat*, bizony hittanóra (is) az a javából, némi zeneelmélettel vegyítve, remekművé ötvözve. S ezen is túllépett azzal, hogy a „templomtisztítás” szimbolikus imperatívusszá vált. Ezt Arany János-i kifejezéssel, – (hogy „gondolta a fene”) – senki sem „érthette félre”.

Bevallom, ez az a pont, ahol először igyekeztem zeneszerzőként a mester nyomába merészkedni... Életem egyik legnagyobb ajándékának tekintem, hogy már a hatvanas években szakrális művek képezték munkásságom legmarkánsabb vonulatát. Talán megbocsátják nekem az égiek, ha ezek a darabok azon kívül, hogy mélységes belső meggyőződésből fakadtak, ürügynóták lettek, és illegális hittanórák célját is szolgálták. A kórusokban éneklő ifjak-vének lelkülete fogékony volt az efféle üzenetre. Boldogító tapasztalatot jelentett, hogy a közönség is. – Még az operaszínpadot is templommá próbáltam olykor varázsolni. Nem sorolom, terjesztettem a „mételyt”, ahol tehettem, ahogy az Írás mondja „alkalmas és alkalmatlan időben.

Ideje szót ejteni a művészet tisztaságáról. Szerénytelenül Dantéra szoktam hivatkozni, aki a pokol mélységes bugyraiba pakolta ellenségeit. Kodály sem tudott ellenállni a kísértésnek. *Zrínyi szövegében*, az ötvenes évek elején így üzent: „Ne bánts a magyart!” Értő fülekre talált. A bemutató közönsége olyan vastapsban részesítette a szerzőt és az előadókat, amilyent azóta keveset hallottam. – Mivel azonban, mint említettem, a Zeneakadémián a falnak is füle volt, a „fehér házban” is vették az üzenetet. A mű indexre került, évtizedekig nem volt szabad előadni. A művész, kivált a magamfajta, aki nem szívesen lakik elefántcsonttoronyban, nem tudja kivonni magát a kor és a környezet hatása alól. Ha az alkotás értékes, maradandó, a hátsó gondolat bocsánatos bűn, ha pedig nem, hát Istenem, a süllyesztőbe sok minden belefér.

Manapság már legendaként emlegetjük, hogy mi inspirálta Kodály felbecsülhetetlen értékű népzene gyűjtő tudományos munkáját. Kiránduló diáklányok énekeltek egy idétlen slágert. A mester úgy érezte, az ifjúság nem mérgezhető zenei selejttel. A huszadik század szenzációs tudományos akciója vette ekkor kezdetét. A fél ország megmozdult, tudósok, diákok, vidéki tanítók tudták magukénak az ügyet. A „közlők”, az egyszerű falusi emberek, a nép érezte magát megszólítva, kitűntetve. (Akadémista koromban még nekem is jutott Észak-Magyarországon egy kis gyűjteni való. Felejthetetlen volt.) A Tudományos Akadémián a Népzenei Csoport még ma is dolgozik az irdatlan anyag rendszerezésén. Ennél nagyszerűbb, tisztább tudományos tevékenységet elképzelni sem tudok. – És hogyan, hogyan sem: ez is Kodály nevéhez fűződik. Az abszurd meg az, hogy az egészet a *Schneider Fáninak* köszönhetjük. Ha Kodálynak mai diákokat kellene néhány percig hallgatnia akár zenében, akár prózában, azt valószínűleg nem élné túl. De képtelenséget beszélek: Kodály halhatatlan, a XXI. század zenéje s hajmeresztő köznyelve sem árthat neki.

Ideidéztem szellemét. S miért tettem? Mert meggyőződésem, hogy tanítása, intelmei az új évezred számára is érvényesek. – Pedagógiája, életfilozófiája aktuális, korszerű, előrevivő! Maradandó értéket hagyott ránk. Jól felfogott *érdekünk*, hogy veszni ne hagyjuk. Ha esetleg valaki jobbat, okosabbat tud, majd akkor társaloghatunk. Addig azonban *őrizzük, óvjuk, amink van*, ami már régesrég a miénk. *Az ilyen örökség kötelez, talantum, amivel majd el kell számolnunk.*

A test, szellem és lélek karbantartása evidencia. Mégis egyre több a kóla-csipsz-tv-függő, túlsúlyos gyerek, a fitnessz és a diszkó között ingázó fiatal, a rizikófaktor-halmozó felnőtt, a depressziós nyugdíjas, a drog, az alkohol, a szex-biznisz „jóvoltából” a társadalom periferiájára került nyomorult. Az emberiség örök törvénykönyve és etikai kódexe, – hála a két kőtáblának – évezredek óta rendelkezésünkre áll. A mammon-hitűek azonban inkább a Btk. és a Ptk. paragrafusait és szankcióit tanulmányozzák, hogy tevékenységük törvényszerű legyen, a kőtáblákról felénk sugárzó morál, etika nem sokat zavarja őket. Azt nem szankcionálják a Markó utcában.

Lehet-e tiszta a művészet? *Lehet bizony!* Nézzék csak meg, mit tett Szabó Dénes kar-nagy, énektanár egy nyíregyházi iskolában. Világra szóló kórus-kultúrát teremtett a semmiből, illetve dehogyan a semmiből, a saját tehetségéből, munkájából egy sereg remek kölyökkel. Éves költségvetésük kisebb, mint egy „médiasztár” havi bevétele. Kodály legszebb álmait váltotta valóra, ugyanúgy, mint ifj. Sapszon Ferenc Magyar Kórus Iskolája. Élik is, amiben hisznek! Nemcsak sejtik, értik-érik is, hogy miről énekelnek!

Áru lett a tudomány, fizesse meg, akinek szüksége van rá. Ám a Bartók, Kodály és munkatársaik által összegyűjtött, rendszerezett kincsesbánya mindenkinek *ingyen*, bérmentve rendelkezésére áll. Élnek is vele a táncházak. Sebestyén Márta meg sem állt a Carnegie Hallig, és mit tesz Isten meg a tehetség, a világot nem csak érdekli, de gyönyörködteti, megbabonázza a magyar népzene. Pesszimizmusra hajló barátaim, látták-e Tímár Sándor és Böske „Csillagszemű” gyerekeit dalolni-táncolni? Megfigyelésre ajánlom nemcsak virtuóz lábukat, hanem ragyogó tiszta arcukat is. Csillagszemükből süt a boldogság.

Nem kerülhetem meg a kérdést, mit tegyünk? Vagy legyek konzekvens, és kérdezzem úgy, mit tanácsolna Kodály? Azt elsősorban, hogy figyeljünk az okosabbra, vállaljuk, becsüljük példaképeinket. Nincsenek kevesen. Értékeljük és engedjük dolgozni a tehetségeket. Sokan vannak, szerencsénkre. Igazi értékeinkre kíváncsi a világ. Rengeteg az értékes portéka, ne a cselédlépcsőn csempésszük Európába, vigyük büszkén a főbejáraton át, és ne legyünk túlságosan meglepve, ha megköszönik. Hogy nincs még itt a Kánaán, sok a baj, rengeteg a tennivaló? Hogyne volna! „Szabad sírni a Kárpátok alatt?” Szabad hát, de nem érdemes. A tennivaló ránk vár. Segíts magadon, az Isten is megsegít. Jó, ha együtt vagyunk, és megbeszéljük közös dolgainkat, a cél közös. A magányos harcos nem lehet sikeres. Különbözőek vagyunk. Nincs és ne is legyen köztünk teljes nézetazonosság. Végezze mindenkinek a feladatát „kodályos” maximalizmussal. Valami ilyesmit üzen a tanár úr az évezred hajnalán, öregén is hálás tanítványa által. Pál apostol szerint summázva: „...de te maradj meg azokban, amiket tanultál és amik reád bízottak, tudván, kitől tanultad, hogy tökéletes legyen az Isten embere, minden jó cselekedetre felkészített.”

Napjainkban kivételes zenei géniuszok jubileumai sorjáznak a kalendáriumban. Szép kötelesség az emlékezés. Mozart 250. születésnapja, Schumann halálának 150. évfordulója a kettős-Bartók-jubileum nyomában, most kezdődik kettős Kodály-ünnepünk!

Mozart születésnapjának hetében Bécsben, a Konzerthausban hallgathattam muzsikáját. A hely szelleme és a közreműködő művészek – köztük zongorista fiam –, rendkívüli élményt jelentettek. – Könnyű volt hangolódni. Ausztriában szinte minden Mozarról szólt. Óriásplakátok százai, kirakatok, pompás rendezvények. Szinte túlzás, gondoltam, hogy a savanyú szőlő ne rontsa a szép ünnepet. – Néhány héttel később, farsang végén, az éjszakában Salzburgon átutazva különös társaság vonta magára az álmos utasok figyel-

mét. Egy tucat illuminált maskara, parókásan Mozartnak öltözve és maszkírozva „szórazott” – mint magyar kortársaik a vesztes futballmeccs után. Elborzadtam. Ez is a jubileum hordaléka: üzlet és cirkusz.

Annak idején, a Bartók-centenárium évében nálunk is nagy volt az igyekezet. Még a legújabb bankjegyre is a zeneszerző portréja került. Nyáron Bartók jegyében tartották a Kecskeméti Népzenei Találkozót. – Magam is vendége voltam a rendezvénynek ifj. Bartók Bélával együtt. Egy tv-stáb javaslatára elvegyültünk a sokadalomban, ők pedig várták, hogy felismerjenek bennünket... Nem ismertek fel. – A riporter provokáló kérdésére az egyik atyafi megszólalt: az a soványabbik nagyon hasonlít az ezerforintosra... – Íme, egy hazai jubileum hordaléka. Nem sorolom csak felvillantottam egy-egy példát.

Kinek van szüke a jubileumokra, az ünneplőnek, vagy az ünnepeletnek? Nyilván nekünk, az *utódoknak*. – A géniuszok életműve kész! A Teremtő és az Alkotó kincseket hagyományoz az utókorra. Mi pedig megpróbáljuk hálánkat évfordulókra időzíteni. Kiábrándító törekvés. Az átlagember, aki valószínűleg egyetlen Mozart-, Kodály-, Bartók- vagy Schumann-művet sem ismer, még hírből sem, legfeljebb azt jegyzi meg, hogy mennyit áldoz az ünnepre a költségvetés az ő adóforintjaiból. Meg esetleg azt, hogy a várható profit mekkora lesz, és kinek a zsebébe kerül.

A teremtő Isten egyeseket talentummal áld (vagy ver?) meg, alkotásra készíteti kiválasztottait. A géniuszok életműve kincs, felbecsülhetetlen értékű.

Az utókor feladata, hogy sáfárkodjék vele, méghozzá méltó módon, mert az örökséggel illik, sőt kötelező elszámolni – legalábbis a kultúraltabb országokban. Több sejtetéssel nem illene élnem, ugye? Mert mi végre is kaptuk a művészetet? Hogy szerves része legyen életünknek, hogy ellensúlyozza a mindennapit, a gyakorlatban hasznosíthatót, az elhasználható! Hogy mágikus erejével, varázslatával *emberré* tegye az embert. – Merek banális lenni, igenis, hogy *boldogítson!*

Bartók és Kodály művészetét sohasem tudtam elválasztani egymástól. Két egymás mellett élő *óriásként* élték meg a magyarság közös sorsát, de mindketten a saját talentumuk legegységibb útján! Két zsenit sem összekalapálni, sem szétválasztani nem szükséges! Sosem kíváncsiskodtam öncélúan, hogy most egy *bartókos Kodály-művet* vagy egy *kodályos Bartók-művet* hallgathatok, tán akad *bartókos Bartók-mű* is és *kodályos Kodály-mű* is éppen elég! Bartók és Kodály, mióta ismerem zenéjüket, sohasem halványultak bennem. Hatásukra kezdtem foglalkozni Liszt zenéjének mélyebb megismerésével is. Sőt, ez által tárgult zenetörténeti érdeklődésem is. – Egyre többször éreztem hálát a történelem nagyjai iránt, zenémben is „adóztam” Poulenc, Bach, Haydn, Bartók, Kodály, Couperin emlékének.

Jelenünkről jobb nem beszélnem, mert nagyjainkat lassan nem érdemeljük meg. Korunk vezetői magatartása egyre jobban *fél* a tudósoktól, a művészeketől s a szellem nagy gondolkodóitól. A *klasszikusok* örök időkre *veszélyesek* lesznek?

A két géniusz a pentatóniában vélte megtalálni a nemzeti hangsort. A népdalgyűjtés legértékesebb kincse az ősi magyar népdaltípus. Ennek jellegzetes hangneme, a pentatónia nem valami őshazai idillt kínál, hanem a hangok közt feszülő belső építészeti rendet. A zene, amit Bartók és Kodály ebben a rendszerben alkotott, mély gyökerű, a magyar lélek nyelvén, sőt azon túlmutatva szól. Tiszta erővel árad, mint a fenyvesek ózon levegője. Olyan kikristályosodottan tud magyar maradni, hogy mégis mindig európai s egyetem

ötvetű. Az arany metszéséről, (amely különben éppen a pentatónia hangköz-arányait is képviseli) Einstein kimondta: – „Oly arány, mely a Rossz létrejöttét megnehezíti, a Jóét pedig megkönnyíti.” Nekünk tehát *ősi hangsorunk* olyan kincset adott, amelyben a *természet titkai* is rejtve vannak, s az arányok nem csupán az úgynevezett *modern zene* konstrukcióit képviselik. – Lám, nem véletlen a két géniusz többször hangoztatott vallomása: „Mi a Természet törvényei nyomán alkotunk.” Összecseng Bartók és Kodály élete, s nem méltó hozzánk, ha két zsenit „sokallunk” egy évszázadban.

A művészi oktatás katasztrofális helyzetéről nem szólnom vétkes hallgatás lenne. Évtizedek óta nehéz szívügyem ez a téma. – *Nagyjaink műve még nem kész, a nemzet szellemében kell elkészülnie* című oldalas vezércikknyi írással pereltem már a hatvanas években. Fiatal hittel és hevülettel átgáltam és reménykedtem. Az 1978-ban megalakult Magyar Kodály Társaságban is kötelességemnek éreztem a küzdést. 1985-ben baljós előjeleket tapasztaltunk, ekkor született meg a Társaság nyílt levele. Ennek első mondatát idézem (az Élet és Irodalomból): „A Kodály szellemi hagyatékán örökdő Magyar Kodály Társaság mélységes aggodalommal látja, hogy komoly veszély fenyegeti a művészi muzsikát.” Az akkori állapot mai távlatból nézve idillinek látszik. Napjainkra húsz esztendő előtti, csüggedést nem ismerő küzdelmeink ellenére kultúr katasztrófa körvonalai vetítődnek elénk. – Mesterünknek igaza volt, amikor azt mondta, „a magyar zene újjáépítői csak fél kézzel dolgozhattak. Fél kezükkel állandó védekező harcot kellett viselniük.” Nehéz lenne eldönteni, hol hibáztunk, melyik „fél kezünk” volt gyenge, pedig elszántságban nem volt hiány. Ami engem illet, igyekeztem mindent megtenni, szóban, írásban, magamra hozva a szakma megbélyegzését, miszerint Szokolay nyugtalanságot és elégedetlenséget szít!

Veszély fenyegeti az iskolákban *a heti egy énekórát*. A túlterhelt diákokon szeretnének könnyíteni, meg egyébként is, a gyerekek unják a komoly és a népzene. Isten őrizzen bármire is kényszeríteni őket, amihez nincs kedvük. De hová fog ez vezetni? Elnézést az kitérőért. A keserűség hangja szól belőlem. Mert elkésérít nagyon, hogy az iskolán kívüli művészeti nevelésnek sem jár kímélet. Meg azon keveseknek sem, akik ilyen intézményben szeretnének szellemi többletbe jutni. A támogatás csökkentése miatt veszélybe kerültek a zeneiskolák. Hogyan kaphatja meg jogos szellemi jussát az a tehetséges gyerek, akinek szülei nem tudják megfizetni a magánórát? Úgy hírlik, hogy az illetékesek a könnyű műfajról viszont nem ilyen szűkkeblűek. Pedig a szórakoztató műfaj fennállása óta arról híres, hogy fenntartja önmagát, nem is akárhogy. Mi lehet ennek a magyarázata? Nincs itt valami baj az esélyegyenlőséggel? A jelenlegi helyzet rémálomnak is rossz. Be kell látnom, az elmúlt évtizedek során szélmalomharcot vívtunk, szavunkat pusztába kiáltottuk. Ennek ellenére most sem tehetek mást.

A piactudomány diktatúrája csak azt tekinti értéknek, *ami pénzért eladható*. A mi portékánk, meggyőződésünk, *aranyat ér*, de eladni nem lehet, csak átadni. Korunk kalmár szelleme ezért nem tud vele mit kezdeni. Kodály zseniális műve jut újra eszembe, a *Jézus és a kufárok*. Örökérvényű mondandója különös áthallással bír manapság. Feladatunk van, a templomot meg kell tisztítani!

Dúdolom a remekművet és már nem is vagyok olyan reményvesztett: „...és kötélből ostort fonván kihajtá őket a templomból” – Én megöregedtem: másoknak kell e harcot továbbvinni! Én már csak magamban énekelem a fúga-témát. „...és kötélből ostort fonván! ...próbálatok újra! Minél többen” A magyar költészet és zene nagy közös műfaját Kodály

kórusművészete teremtette meg, szinte a semmiből. Petőfi, Vörösmarty, Berzsenyi, Ady zenésítései hirdették és felerősítették a nemzeti költészetet, élesztették a nemzeti érzést. Kodály vokális alkotásaiban ötvöződött a hit és a hazaszeretet, történelmi szorultságunk, nemzeti küzdelmeink szüntelenül edző eredményeként. – A *Psalmus Hungaricus* a magyar zenének egyszeri, sűrített pillanata. (Vargyas L.) Kodály egész kórusművészete ezt a hatalmas tornyot körülvevő vár-erődítmény. A pályája csúcán lévő mester biztos kézzel választotta ki és emelte maga mellé a tizenéves költőt, Weöres Sándort. Az *Öregek* című vers megzenésítése két művészet és két generáció összekarolása. Csillagóra a javából.

A művek belső rendje, építkezése, statikája magánügy. Az alkotó technikája, mives keze munkája, az alkotás gyötrelme és gyönyörűsége műhelytitok. Cél a látható vagy hangzó csoda létrejötte, a gondolat, a bizonyíthatatlan valóság érzékeltetése. A bizonyítás a tudomány privilégiuma. A művészet érintéssel, elmélyítéssel, átlényegítéssel hat, és Plutarchos szerint az ethoszt, az erkölcsi megerősödést szolgálja. Az sem baj, ha közhelyes. Kodályt idézem: „Egyszerűség, világosság még nem zárja ki a mélységet”. Sőt a legmélyebb művek sokszor a legvilágosabbak. A magyar ízlés mindig a lényegre keresi, s mindig idegenkedni fog olyan művektől, amelyek a belső ürességet bonyolult külsőségekkel takarják. A magyar nem szereti a ceremóniát, de megadja a formáját, módját mindennek. A gordiuszi csomót inkább szereti kettévágni, mint kibogozni.

Sokszor felteszem a kérdést magamnak: Mi is a magyar művészetünkben? A változó nagyvilággal mindenáron lépést tartanunk nem érdemes, mert sem nyelvünk, sem zenénk, sem magyar módon való gondolkodásunk nem hasonlítható más népekéhez. A kultúra más nemzeteknél is évszázadok alatt *érlelte* nemessé eredményeit, a közös gyökerek által. – Nekünk semmi okunk sincs abba a tévedésbe esnünk, hogy Bartók és Kodály minden nemzeti sajátosságunkat kiaknázza volna. Németh László elveti a szeszínű internacionalizmus követését. Bartók és Kodály tette hazánkat zenei nagyhatalommá. Az általuk kijelölt utat a magunk módján kellene tovább járnunk.

Kodály Zoltán jelentősége megnőtt! Valóban kultúrateremtő volt! A kultúrateremtés nem a „külön utat” keresi, hanem az „összeforrasztást”, a részizágazságokkal szemben az ötvözés adja a kultúra megtartó erejét! Kodály olyan nagy összefoglaló alkotóművész volt, akinek élete palestrinai és bachi utakat járt végig. A saját stílusát a régiek értelmében vett teljesség igényével érlelte! Műveinek avatott értői kompozícióit mélyebben megközelítve új értékre leltek. Meggyőzött például Kocsis Zoltán arról, hogy Kodály mindennek a végére járt. Nem nagyolt el semmit. Kidolgozottsága mérhetetlen gazdagságot tárt fel. Azt, aki nem figyel jobbra – balra, csak járja folyamatosan a maga útját, a felületes szemlélők nem tudják eléggé követni. Nekem Kodályban ez a legnagyobb örömöm: hogy nem magyarázta saját magát, hanem írta. Zeneszerzői munkamódszerét csak a legnagyobbakéhoz tudom hasonlítani. „Perfekt zeneszerző” a javából. A többi erénye is „ettől” hiteles számomra! Nem figyelek (a rajta) fanyalgókra, mert bizonyosságommá vált, hogy *műveiben* rejlik emberi nagyságának titka is!

Azt ajánlom magamnak és másoknak is – ha nem késő! – , kezdjenek el „kodályibb életet” élni. Érdemes!

Befejezésként „szigorúan utóiratként” szeretném leszögezni: a komoly, értékes művészek támogatása, ápolása hazánk jelenében a sor végére került... Vagy még oda sem!... Nem akartam a politika méltatlan tetteit taglalni! KODÁLY VOLT A FŐTÉMÁJA MONDANDÓMNAK!

Tudjuk – a művelt nyugati országokban –, ha gazdasági csőd van: – ott mentik a PÓTOLHATATLAN ÉRTÉKEKET! Színházakat, iskolákat, könyvtárakat, művészi együtteseket, zenekarokat átmentésként „jobb időkre!”

Tudják, hogy ÉPÍTENI LASSÚ ÉS KÜZDELMES MUNKA! ROMBOLNI PEDIG VÉTKES GYORSASÁGÚ LEHETŐSÉG!

Őszinte véleményemet sohasem tudtam elhallgatni. Kodály-vallomásomba amennyire csak lehetett HOZZÁ MÉLTATLAN „KONKOLY” nem kerülhetett!!!

Összegzésként azt szeretném megvallani igaz elfogultsággal (ha közhely is!): Nekem LISZT, BARTÓK, KODÁLY a MAGYAR ZENEI SZENTHÁROMSÁGOT JELENTI! Bárcsak „porszem” lehetnék a nyomukban, hogy ne legyen *hiábavaló* az életünk!

Hozzon ránk a Teremtő Isten SOK-SOK VÍG ESZTENDŐT!

Úgy legyen!

